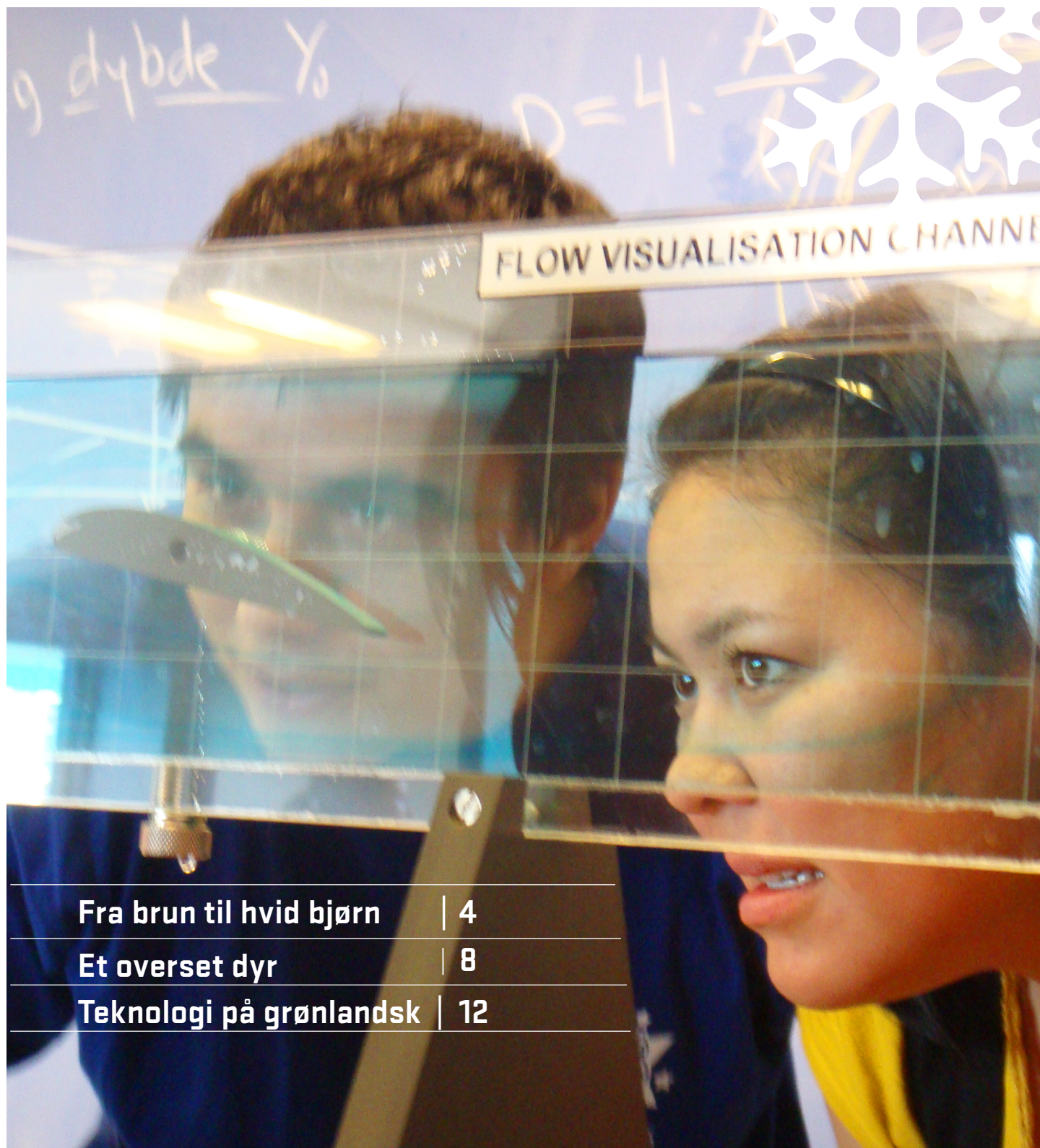

POLARFRONTEN

Fra brun til hvid bjørn | 4

Et overset dyr | 8

Teknologi på grønlandsk | 12

Et overset dyr

Grønlandshajen er både et myteomspundet og upopulært dyr, hvilket måske skyldes mangel på viden om den store fisk. Et hold forskere tilbragte et par uger i maj med bl.a. at sætte satellitsendere på nogle af Diskobugtens grønlandshajer. Og med risiko for at blive tossede udførte de også et eksperiment på sig selv.

Foto: Julius Nielsen

Grønlandshajer fanges ofte som bifangst i det kommercielle fiskeri eksempelvis når der fiskes med bundtrawl efter hellefisk.

Her er en haj på næsten 4 m blevet fanget af forskningsskibet RV Pâmiut under Grønlands Naturinstituts årlige fiskesurvey i SV Grønland.

Hajen var godt nok stor og havde flere rækker urovæk-kende tænder – men her hørte ligheden med 'Dødens gab' da også op. Fra sine nylige møder med grønlandshajerne i Diskobugtens algegrønne forårshav fortæller under-vandsfotografen Richard Martin fra Den Blå Planet.

- En af mine grønlandske venner fortalte mig, at der er fundet rester af både isbjørn og sæl i grønlandshajens mave. Men jeg følte mig nu ikke truet, selvom jeg lå umiddelbart ved siden af dem og fotograferede. De hajer, vi fangede, var meget sløve.

Det med sløvheden genkender biologen John Fleng Steffensen fra Marinbiologisk Laboratorium på Københavns Universitet fra alle de grønlandshajer, han har været med til at fange. Sammen med ph.d.-studerende Julius Nielsen har han de seneste år forsøgt at gøre det, der bliver kaldt 'den oversete haj', mere synlig. De siger begge samstemmende:

- Når vi fanger dem, har vi ingen problemer med at vikle en line om halen på en 300 kg sund og rask haj. Den ligger bare sløvt hen i vandet.

Sløvheden til trods er der flere ting ved grønlandshajen, der fascinerer forskerne og får dem til at tilbringe ugevis på havet.

Det oversete dyr fascinerer

På spørgsmålet om, hvad der fascinerer ved et dyr, der bare ligger sløvt hen, når man fanger det på langline, siger Julius Nielsen:

- Den umiddelbare fascination ligger i at arbejde med verdens næststørste kødædende haj. Vi prøver at besvare nogle basale spørgsmål: Hvor stort er deres udbredelsesområde, og hvilke vandringsmønstre følger de? Hvor stor en indflydelse har de på deres bytte, og kan de overhovedet fange levende sæler og hurtigtømmende fisk, eller bliver disse spist som ådsler fra havbunden? De spørgsmål er vigtige at få belyst for bedre at forstå, hvilket dyr grønlandshajen er, og hvilken rolle den har i økosystemet.

På forårets togt i Diskobugten fik biologerne taget biopsiprøver og sat 'nummerplader' på 12 hajer. Nogle af hajerne blev desuden udstyret med satellitsendere, så forskerne kan aflure hajernes svømmedybde og vandringsmønstre.

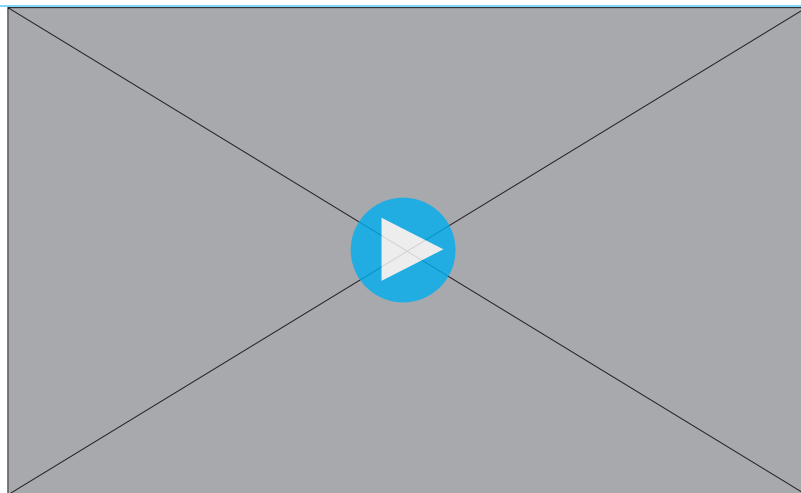
Biologerne har en formodning om, at der kan være flere bestande af grønlandshajer. Nogle bestande kan være standfaste og holde sig til mindre områder, andre bestande er måske meget mobile og flytter sig over store afstande på kort tid. Udtagningen af vævsprøver og mærkningen med satellitsendere er et forsøg på netop at prøve at få belyst dette spørgsmål.

Dusør på hajens hjerte

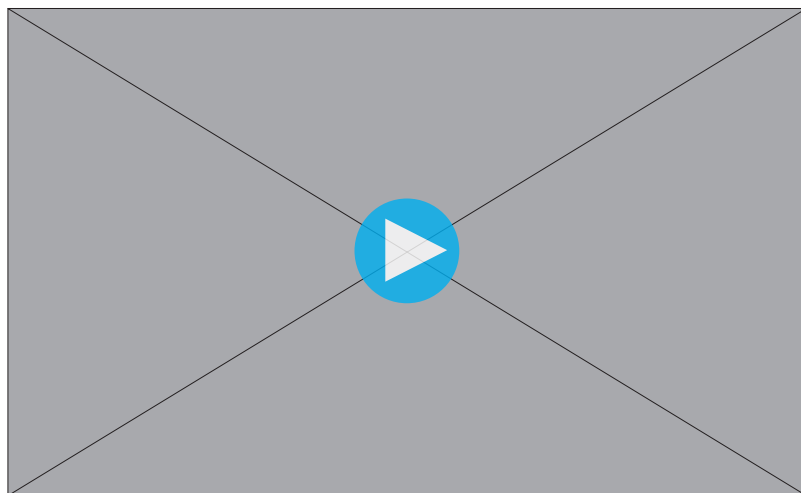
Fra 1700-tallet og frem til midten af det 20. århundrede blev der fanget massive mængder af grønlandshajer. I en 50-årig periode blev der indhandlet 44.000 hajer om året. Leveren er meget stor og rig på olie, og olien blev tidligere brugt til tranlamper og maskinolie. Efter at andre produkter kom på markedet, fanges grønlandshajen ikke længere kommercielt.

Grønlandernes forhold til hajen er anstrengt. De steder, hvor der fiskes med langline efter hellefisk og torsk, mener fiskerne, at hajen nupper både krog og fisk. John Fleng Steffensen siger:

- I Uummannaq, Ilulissat og i Qeqertarsuaq får du dusør, hvis du møder op på kommunekontoret med hjertet fra en grønlandshaj. Tidligere fik man 250 kr., i dag er det kun 50 kr. Da fiskeren skal opgive sit cpr-nummer, har

Møde med grønlandshaj under vandet.

En 2,7 meter lang grønlandshaj sættes fri efter at være blevet forsynet med satellitsender, maj 2014.

man en glimrende opgørelse over, hvor mange der bliver fanget. I et lille sted som Uummannaq-distriktet fangede man f.eks. et år ca. 3.000 grønlandshajer. Det er mange for så lille et sted!

Og Julius Nielsen supplerer:

- I Grønland betragtes hajen som et skadedyr, men dette er muligvis en opfattelse, der kan tåle modifikationer ud fra et biologisk synspunkt. Eftersom hajerne med stor sandsynlighed fanger det meste af deres bytte levende, kan de derfor udgøre en væsentlig del af den naturlige selektion på fisk og sæler i havet og er derfor i sidste ende formentlig med til at holde bestandene af deres byttedyr sunde. ▶

Om projektet

Projektet er et samarbejde mellem Københavns Universitet, Grønlands Naturinstitut og Den Blå Planet. Projektet finansieres af Det Frie Forskningsråd (FNU), Carlsberg Fondet og Save Our Seas Foundation.

Det er ikke kun i Grønland, at den store haj er ilde set. Hos inuit i Canada blev der for få år siden lavet et antropologisk studie, der sammenlignede den videnskabelige viden, der var om grønlandshajen, med den viden, som lokale inuit havde. Julius Nielsen fortæller:

- Det viste sig, at der var god overensstemmelse mellem den viden, man fik via interview af inuit, og det som den begrænsede forskning indtil videre havde fundet ud af. I samme studie blev der også lavet interviews med inuit om deres spirituelle tilhørsforhold til hajen. Det stod klart, at grønlandshajen aldrig er blevet betragtet som et dyr, der har kunnet bruges til at få bedre jagt, og den har slet ikke været spændende nok til at lave fortællinger om. Dette symboliserer godt den opfattelse, der generelt er af grønlandshajen – et ligegyldigt dyr.

Hajfulde hunde

Med et dyr, der allerede ses som værende ligegyldigt, hjælper det ikke på populariteten, at den også betragtes som giftig. I Grønland har det altid heddet sig, at man ikke kunne spise kødet fra grønlandshajen, hvilket er en af grundene til, at fisken ikke fiskes kommercielt. Man risikerede at blive 'hajfuld', som det blev kaldt. Selv om man næppe kan kalde det videnskabelig bevisførelse, så har John Fleng Steffensen og kolleger alligevel risikeret helbredet for at finde ud af, om kødet nu også er giftigt. Med et muntert glimt i øjenkrogene fortæller professoren:

- Myten går på, at når fangerne havde været ude på isen i dagevis med hundespandet, og hundene blev fodret med friskfanget grønlandshaj, så blev de hajfulde. Man kunne se et spand på 16 hunde, som alle løb i hver sin retning, og fangerne blev nødt til at tilbringe et ekstra døgn på isen, før de kunne køre hjem.

For at undersøge myten etablerede forskerne et lille, udokumenteret forsøg en af dagene, hvor lokale hunde blev fodret med hajkød. De blev ikke tossede. Bagefter eftergjorde biologerne forsøget med sig selv som prøveklude. Og som John Fleng Steffensen grinende siger:

- Og vi blev heller ikke tossede.

Det er tilsyneladende et højt indhold af stoffet trimethylamino-oxid, der gør hundene fulde. Julius Nielsen fortsætter med en forklaring:

- En sulten slædehund kan spise en tredjedel af sin egen kropsvægt. Det svarer til, at et menneske skulle spise omkring 25 kg hajkød for at få samme effekt. Og man kan vel sige, at ligegyldig hvad man spiser 25 kg af, så bliver man nok småsyg og vil opføre sig underligt.

[Uffe Wilken](#)

@ Professor MSO John Fleng Steffensen

@ Ph.d.-studerende Julius Nielsen

➔ [Blog fra Save Our Seas Foundation: Greenland shark expedition in Disko Bay \(Greenland\) May 2014.](#)

Foto: Richard Martin

Grønlandshajens lever (de to gullige lobber) kan være enorme og udgøre 10-15 % af hajens totale kropsvægt. Indtil midten af forrige århundrede var grønlandshajen en kommerciel fiskeart, eftersom der kunne udvindes olie fra leveren, som blev brugt til smørelse af maskiner.

Foto: Julius Nielsen

To grønlandshajer (længde ca. 4 m) fanget i bundtrawl fra forsknings-skibet RV Pâmiut under Grønlands Naturinstituts årlige fiskesurvey i SV Grønland. Det er ikke ualmindeligt, at flere hajer fanges, når der fiskes med bundtrawl i dette område.